

Ilse Bolscher:

Wat lezen ze nou nog?

Literatuur in de Tweede Fase

Onlangs werd ik gebeld door De Plantage, het zondagmiddagprogramma over kunst en cultuur van Hanneke Groenteman. De eerstvolgende aflevering zou als item 'het nieuwe literatuuronderwijs HAVO en VWO' hebben. Men wilde weten wat ik er als beginnend docent van vond dat leerlingen in de toekomst 'nog maar zó weinig boeken hoeven te lezen' en dat 'HAVO-leerlingen hélemaal geen literatuurgeschiedenis meer krijgen'. Hoewel ik uit die formulering en intonatie concludeerde dat men een pessimistisch antwoord op deze vraag verwachtte, waagde ik het om mij positief uit te spreken over de ontwikkelingen. Vervolgens vroeg men of ik eventueel bereid was in De Plantage mee te discussiëren, eraan toevoegend dat het niet erg waarschijnlijk was dat ik daadwerkelijk zou worden uitgenodigd, want ik was 'teveel vóór'. Ik bedankte dan ook voor de eer. Niettemin zat ik die zondagmiddag aan mijn televisietoestel gekluisterd om maar niets te missen van het komende spektakel, want niet de minsten zaten in het panel.

Als tegenstanders van de nieuwe ontwikkelingen waren Cyriel Offermans en Piet Calis uitgenodigd. De voornaamste bezwaren van Offermans waren het aantal boeken dat leerlingen moeten lezen en de geringe hoeveelheid tijd voor literatuuronderwijs, namelijk één uur per maand. Daardoor is volgens hem cultuuroverdracht ten dode opgeschreven. Piet Calis had vooral moeite met de manier waarop literatuuronderwijs in het studiehuis vorm moet krijgen. Staatssecretaris Tineke Netelenbos verdedigde het nieuwe beleid.

Wat is er nu eigenlijk aan de hand? In de Tweede Fase wordt het literatuuronderwijs Nederlands anders ingericht. Er is minder

tijd: 140 uur op de HAVO en 168 uur op het VWO. Ook het aantal boeken vermindert: HAVO-leerlingen lezen (tenminste) 8 boeken en VWO-leerlingen (tenminste) 12. Alleen VWO-leerlingen krijgen nog literatuurgeschiedenis. Daarnaast verandert de manier waarop leerlingen met literatuur omgaan. Tekstbestudering (analyse van thema, motieven, etcetera) wordt ondergeschikt aan tekstbeleving. Het centrale doel is literaire competentie: leerlingen moeten hun eigen keuze kunnen maken uit een breed aanbod van literatuur, zich hierover een oordeel kunnen vormen en hierover met anderen beargumenteerd kunnen praten. Inzicht in de eigen leesontwikkeling is belangrijk. Hiertoe maken leerlingen verwerkingsopdrachten bij de gelezen boeken in hun 'leesdossier'. Dit leesdossier vormt de persoonlijke neerslag van het literaire leesproces en de ontwikkeling van de leerling.

De bezwaren van Offermans en Calis tegen deze ontwikkelingen klinken vanzelfsprekend, zeker als een cultuurprogramma geen mensen uitnodigt die daar genuanceerder over denken. Het is op zichzelf lovenswaardig dat De Plantage aandacht besteedt aan het literatuuronderwijs. Maar het werd helaas al snel duidelijk dat het programma zijn doel voorbijschoot.

Laat ik voorop stellen dat ik een echte literatuurfreak ben en dat ik literatuuronderwijs leuk en belangrijk vind. Tegelijkertijd besef ik ook dat het vak Nederlands niet alleen uit literatuur bestaat. Ik heb niet, zoals veel van mijn collega's, alleen voor het onderwijs gekozen uit liefde voor de literatuur. Ik vind het net zo interessant om leerlingen te begeleiden in hun leerproces op andere vlakken. Spreken en luisteren, argumenteren, schrijfvaardigheid zijn vaardigheden die ik reuze belangrijk vind, naast literatuur.

Maar er is meer dan dit punt. Het literatuuronderwijs gaat echt niet verloren met de tijd die er nu voor staat. In de zojuist verschenen *Handleiding leesdossier* laten Dirksen en Prak (1998) zien hoe, geheel conform de studiehuisgedachte, de tijd zo kan worden ingedeeld dat leerlingen zelfstandig studeren, instructie krijgen en individueel en in groepen begeleid worden. Er is dus heel wat meer

tijd beschikbaar dan dat ene uur per maand van Offermans. Er komt overigens nog meer tijd beschikbaar als secties vakoverstijgend de handen ineenslaan en overgaan tot geïntegreerd literatuuronderwijs. Dat dit niet alleen tijd bespaart, maar ook zorgt voor nieuwe invalshoeken en interessant materiaal, laten Dirksen en Prak ook zien.

Juist met de studiehuisgedachte heeft Calis het moeilijk. Zoveel zelfstudie door leerlingen en zo weinig instructie door de leraar kan bij hem niet door de beugel. Uit zijn argumentatie klinkt het verlangen naar het oude klassikale systeem, waarin de leraar als ras-echte verteller vanuit enthousiasme en belezenheid zijn leerlingen in aanraking brengt met de literatuur. In de visie van Calis is het vooral de persoonlijkheid van de leraar die de leerlingen tot lezen brengt.

In de eerste plaats is het een misverstand dat in het studiehuis geen enkele plaats meer is voor klassikale lessen. Deze kunnen in combinatie met andere werkvormen juist heel handig en zinvol zijn. Verder is het ongetwijfeld waar, dat het succes van het literatuuronderwijs in het verleden en misschien ook nu nog vaak afhangt van de vertellerskunst van de docent. Waarschijnlijk zette dat een aantal leerlingen aan het lezen. Anderzijds moet dit aantal niet overschat worden, te oordelen naar de veel gehoorde uitspraak: 'Als ik maar één of twee leerlingen in de klas enthousiast maak voor literatuur ben ik al tevreden.' En die vijftientwintig andere leerlingen dan? Het is belangrijk dat leerlingen zelf (leren) kiezen wat ze willen lezen, en niet zozeer kiezen vanwege de smaak van hun leraar. Die houdt overigens een belangrijke begeleidende rol.

Ook over het aantal boeken zijn Offermans en Calis niet tevreden. Wie wel? Maar betekent de vernieuwing dat we als school een voortrekkersrol hebben in de ontleding, zoals Offermans stelt? Veel leerlingen houden niet van lezen of komen door de 'grote dingen van het leven' niet aan lezen toe. Dat is jammer. Leerlingen krijgen echter niet méér plezier in lezen als ik ze dwing om twintig boeken te lezen. Literatuuronderwijs heeft niet alleen het doel om leerlingen nú te laten lezen, maar kan ook een bepaalde attitude creëren waar-

door ze, later, doorgaan met lezen. Een leerling die aan het begin van het jaar in zijn leesautobiografie schrijft dat hij lezen haat, maar me op het eind van het jaar vertelt dat hij drie mooie boeken heeft gelezen en vraagt of ik niet meer boeken weet over dat onderwerp of van die schrijver, is me meer waard dan een leerling die met hangen en wurgen een hele lijst doorwurmt en vervolgens nooit meer een boek aanraakt. Momenteel vind ik het aantal examenleerlingen dat 'geen boek meer kan zien' schrikbarend hoog.

De discussie viel me tegen. Sterker nog, ik zat met kromme tenen voor de tv. Waarom wordt deze discussie gevoerd, terwijl de eisen al vastgesteld zijn? We kunnen, hoe pragmatisch dit ook klinkt, onze energie beter besteden aan het bedenken van goede oplossingen, dan dat we blijven steken in geklaag. Ik vind het dan ook treurig dat de Plantage geen docent heeft uitgenodigd die de nieuwe plannen wél ziet zitten en die ons met goede ideeën een hart onder de riem kan steken. De grootste domper was dat Offermans niet verder kwam dan de argumenten die hij ook twee jaar geleden al uitte in *De Volkskrant* (1996).

Al met al was het bijna een genante vertoning. Terwijl Offermans en Calis zich steeds meer verloren in heftige en emotionele reacties, bleef Netelenbos de rust en zekerheid zelve. Waar ze inhoudelijk niet altijd sterk stond, kwam ze door haar strategie toch als sterkste uit de strijd.

Overigens was deze discussie een uitstekend voorbeeld om in een les argumenteren te laten zien hoe het niet moet. Was het toch nog ergens goed voor...

Literatuur

- Dirksen, J. & D. Prak, *Handleiding leesdossier. Een complete gids voor docenten Nederlands en moderne vreemde talen*. Amsterdam, Bulkboek 1998.
- Verbeek, J., *Nederlands. Voorlichtingsbrochure havo/vwo actuele stand van zaken invoering tweede fase Enschede*, Slo, 1996